

Sygn. akt I CSK 516/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości „H.” sp. z o.o.

w upadłości likwidacyjnej w K.

przeciwko „S.” S.A. w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 kwietnia 2018 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Okręgowego w W.

z dnia 7 grudnia 2016 r., sygn. akt XXIII Ga (...),

**1) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 3 (trzecim) -
dotyczącym wniosku restytucyjnego - i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego
rozpoznania;**

2) oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie;

**3) pozostawia Sądowi Okręgowemu w W. rozstrzygnięcie o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

„H.” spółka z o.o. w W. wniósł o zasądzenie od „S. Ltd” spółki z o.o. w P. (obecnie: S. S.A., dalej: „S.”) kwoty 74 307,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2010 r. w związku z rezygnacją przez stronę pozwaną z zawartej między stronami umowy o świadczenie usług hotelarskich.

W sprzeciwie od wydanego w sprawie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd Rejonowy w W., wyrokiem z dnia 13 grudnia 2013 r., zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 74 307,30 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 12 czerwca 2010 r. do dnia zapłaty (pkt I), w pozostałej części powództwo co do odsetek oddalił (pkt II), zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 4 546 zł tytułem kosztów procesu (pkt III) i nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w W. kwotę 2 787 zł tytułem brakującej części opłaty od pozwu (pkt IV).

Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 5 stycznia 2010 r. strony zawarły umowę, której przedmiotem było świadczenie przez powoda na rzecz kontrahenta lub jego grupy usług hotelarskich w zakresie i na warunkach opisanych w umowie i zleceniu, w szczególności w zakresie wynajmu pokoi hotelowych, organizacji konferencji, spotkań firmowych w terminie od dnia 26 maja 2010 r. do dnia 27 maja 2010 r. W zamian za świadczone usługi kontrahent zobowiązał się do zapłaty wynagrodzenia w przybliżonej wysokości 112 307,30 zł brutto. W przewidzianym umową terminie (do dnia 29 stycznia 2010 r.) kontrahent wpłacił zaliczkę w wysokości 38 000 zł. Strony ustaliły ponadto, że kontrahent ma prawo do bezkosztowego anulowania rezerwacji grupowej do 60 dni przed datą rozpoczęcia imprezy. Po przekroczeniu tego terminu kontrahent zobowiązał się zapłacić opłaty związane z anulowaniem rezerwacji. W przypadku odwołania rezerwacji w terminie trzech dni lub krótszym przed datą rozpoczęcia imprezy, kontrahent zobowiązany był do pokrycia pełnej ceny ustalonej w umowie.

W maju 2010 r. pozwany przygotowywał się do zorganizowania w H. jubileuszowego spotkania z pracownikami spółki i zaproszonymi gośćmi w liczbie 350-400 osób. Tymczasem w połowie maja 2010 r. pojawiły się pierwsze informacje o zagrożeniu K. falą powodziową, a w dniu 22 maja 2010 r. w prasie internetowej ukazywały się informacje o apelu burmistrza miasta K. do turystów o wstrzymanie przyjazdów. Do dnia 24 maja 2010 r. strony prowadziły jeszcze korespondencję w sprawie zmian w menu i wynikających z tego zmian w kalkulacji kosztów. Przedstawiciele hotelu, w odpowiedzi na zastrzeżenia dotyczące zagrożenia powodziowego, wskazywali, że zaplanowane w hotelu imprezy odbywają się terminowo, a dojazd do hotelu jest co najwyżej wydłużony, lecz nie niemożliwy. Zarząd „S.” ustalił z pracownikami, iż po przerwie weekendowej przypadającej w dniach 22-23 maja podejmie ostateczną decyzję w sprawie odwołania wyjazdu. W dniu 24 maja 2010 r. zarząd Spółki podjął decyzję o odwołaniu zaplanowanej imprezy jubileuszowej z uwagi na trwające zagrożenie powodziowe w rejonie K. i bezpieczeństwo zaproszonych na spotkanie pracowników oraz apelem władz miasta o wstrzymanie planów przyjazdu do K., a nadto zawniósł o rozwiązanie umowy bez jakichkolwiek konsekwencji finansowych. Decyzja ta została przekazana hotelowi w dniu 25 maja 2010 r. W tym dniu ukazał się też komunikat na stronie internetowej miasta K. o ustabilizowaniu się sytuacji i możliwości bezpiecznego przyjazdu do miasta. Jeszcze tego samego dnia przedstawiciel hotelu S. K. zapewniał pozwanego o możliwości zrealizowania umowy, minimalnym zagrożeniu powodziowym na terenie K. i okolic oraz pobycie w hotelu około 200 gości w dniach 21-23 maja 2010 r., co przebiegło bez zakłóceń. W dniu 26 maja 2010 r. zakończyło się m.in. spotkanie organizowane w hotelu przez jeden z banków.

W dniu 28 maja 2010 r. prowadzący hotel wystawił na rachunek kontrahenta fakturę VAT nr (...) na kwotę 74 307,30 zł z terminem płatności przypadającym po upływie 14 dni od wystawienia faktury. Spółka „S.” odmówiła zapłaty należności z niej wynikającej powołując się na wyłączenie swojej odpowiedzialności z uwagi na siłę wyższą i warunki pogodowe, jakie panowały w K.

W ocenie Sądu Rejonowego powództwo było uzasadnione. Powód nie dochodził od pozwanego naprawienia szkody, lecz spełnienia innego świadczenia,

indywidualnie zastrzeżonego w umowie. Uznał, że zapis § 3 ust. 7 umowy należy interpretować w ten sposób, że świadczenie oderwane było od powstania po stronie powoda szkody w rozumieniu przepisów o odpowiedzialności kontraktowej, co spowodowało, że zapis ten stron nie ma charakteru nadzwyczajnego ani wyjątkowego. Pozwany, akceptując umowę, przyjął na siebie zobowiązanie do spełnienia świadczenia pieniężnego w określonej wysokości w razie odwołania pobytu w hotelu i takie zobowiązanie winien wykonać zgodnie z jego treścią. Nie było przy tym w opisanej klauzuli umownej podstaw do zwolnienia z obowiązku świadczenia w zależności od przyczyn odwołania rezerwacji, tj. czy będą to okoliczności niezawinione przez pozwanego lub nawet całkowicie od niego niezależne, gdyż takich wyjątków strony nie przewidziały. Skuteczna obrona pozwanego w okolicznościach rozpoznawanej sprawy mogłaby mieć miejsce jedynie w wypadku wystąpienia po stronie powoda całkowitej niemożności świadczenia w rozumieniu art. 475 § 1 k.c., tj. gdyby zagrożenie powodziowe w rejonie K. skutecznie uniemożliwiło powodowi świadczenie usług hotelowych i usług z nimi związanych, wygasłoby jego zobowiązanie z umowy z dnia 5 stycznia 2010 r. Postępowanie dowodowe nie dało jednak podstaw do stwierdzenia, że świadczenie powoda z umowy o usługę hotelową było niemożliwe.

Apelacja pozwanego wniesiona od powołanego wyżej wyroku Sądu Rejonowego została oddalona wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 15 października 2014 r. Sąd drugiej instancji uznał apelację za bezzasadną, dzieląc stanowisko Sądu Rejonowego w zakresie ustaleń faktycznych i ich oceny prawnej.

Na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej Sąd Najwyższy, wyrokiem z dnia 15 kwietnia 2016 r., uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W toku postępowania doszło do ogłoszenia upadłości likwidacyjnej powoda i w jego miejsce do sprawy wstąpił syndyk masy upadłości „H.” spółki z o.o. w upadłości likwidacyjnej w W. Na rozprawie w dniu 23 listopada 2016 r. przed Sądem Okręgowym pozwana Spółka wniosła o zwrot spełnionego na rzecz powoda

świadczenia w kwocie 121 092,42 zł tytułem należności głównej, odsetek i kosztów postępowania, na dowód czego przedstawiła potwierdzenie przelewu wyżej wymienionej sumy.

Wyrokiem z dnia 7 grudnia 2016 r. Sąd Okręgowy w W. na skutek rozpoznania apelacji pozwanego wniesionej od wyroku Sądu Rejonowego w W. z dnia 13 grudnia 2013 r. zmienił zaskarżony wyrok w pkt I w ten sposób, że oddalił powództwo oraz w pkt III i ustalił, że powód ponosi koszty postępowania w całości, pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu w Sądzie Rejonowym w W. oraz uchylił pkt IV zaskarżonego wyroku (pkt 1); ustalił, że powód ponosi koszty postępowania apelacyjnego oraz postępowania przed Sądem Najwyższym w całości, pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu w Sądzie Rejonowym w W. (pkt 2) oraz zasądził od Syndyka masy upadłości „H.” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w K. na rzecz „S.” S.A. w P. kwotę 121 092,42 zł tytułem zwrotu świadczenia zapłaconego przez pozwanego na podstawie zaskarżonego orzeczenia (pkt 3).

W ocenie Sądu drugiej instancji, zgodnie z art. 471 k.c. dłużnik, aby uwolnić się od odpowiedzialności odszkodowawczej przewidzianej w tym przepisie powinien udowodnić zaistnienie takich okoliczności, które pozwolą uznać, że nienależyte wykonanie zobowiązania nie jest następstwem okoliczności, za które ponosi on odpowiedzialność, w szczególności, że przyczyną niewykonania zobowiązania była okoliczność, za którą on nie odpowiada. Strona pozwana wykazała, że niewykonanie zobowiązania było następstwem okoliczności, za które nie ponosi ona odpowiedzialności. Z tych przyczyn Sąd drugiej instancji na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 471 k.c. *in fine* zmienił pkt I zaskarżonego wyroku i oddalił powództwo. Skutkiem takiego rozstrzygnięcia była także zmiana orzeczenia o kosztach postępowania sądowego przed Sądem pierwszej instancji.

Uchylając lub zmieniając wyrok, sąd na wniosek skarżącego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie orzeka o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu stanu poprzedniego (art. 415 zd. 1 k.p.c.). Jak wynika z przelewu, pozwana Spółka w wykonaniu wyroku Sądu

Okręgowego z 15 października 2014 r. zapłaciła powodowi kwotę 121 092,42 zł, wskazując w tytule płatności: „należności zasądzone w sprawie sygn. IX GC [...] /11 wraz z odsetkami i kosztami procesu”. Sygnatura sprawy IX GC [...] /11 była sygnaturą nadaną w niniejszej sprawie na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Ponieważ wyrok Sądu Okręgowego jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie należało uwzględnić zasadny wniosek (prawidłowo: pozwanego) złożony na rozprawie w dniu 23 listopada 2016 r.

Wyrok Sądu Okręgowego z dnia 7 grudnia 2016 r. został zaskarżony w całości skargą kasacyjną przez stronę powodową. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zarzucono naruszenie art. 405 k.c. i 410 k.c. w zw. z art. 342 ust. 1 pkt 1 i pkt 4 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (obecnie j.t. Dz.U. z 2017 r., poz. 2344 - dalej: „p.u.”) poprzez ich niewłaściwe zastosowanie skutkujące przyjęciem, iż bezpodstawnie wzbogaconym świadczeniem pieniężnym spełnionym przez pozwanego przed dniem ogłoszenia upadłości strony powodowej jest masa upadłości, a nie upadły. Natomiast w ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzucono naruszenie:

- art. 236 ust. 1 w zw. z art. 145 ust. 1 *a contrario* p.u. poprzez jego niezastosowanie skutkujące rozstrzygnięciem w procesie przez Sąd Okręgowy wniosku restytucyjnego w sytuacji, gdy roszczenie restytucyjne pozwanego, z uwagi na spełnienie świadczenia przed dniem ogłoszenia upadłości strony powodowej, stanowi wierzytelność upadłościową, a co do zasady jedynym możliwym trybem dochodzenia w toku postępowania upadłościowego wierzytelności upadłościowej jest zgłoszenie wierzytelności,

- art. 415 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię i nieprzypisanie wnioskowi restytucyjnemu skutków zbliżonych do pozwu i możliwości stosowania w drodze analogii do wniosku restytucyjnego przepisów o pozwie,

- art. 200 k.p.c. w zw. z art. 201 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 229 p.u. poprzez jego niezastosowanie skutkujące nieprzekazaniem wniesionego żądania z art. 415 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., obejmującego wierzytelność upadłościową, do sędziego - komisarza celem jego rozpoznania

w trybie uregulowanym ustawą Prawo upadłościowe, pomimo iż wniosek restytucyjny został złożony po ogłoszeniu upadłości strony powodowej, względnie art. 199 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez nie odrzucenie wniosku restytucyjnego złożonego na podstawie art. 415 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., obejmującego swym zakresem wierzytelność upadłościową, jako niedopuszczalnego,

- art. 317 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 145 ust. 1 p.u. poprzez ich niezastosowanie prowadzące do niewydania przez Sąd Okręgowy wyroku częściowego co do roszczenia pozwu przy równoczesnym zawieszeniu postępowania co do wniosku restytucyjnego pozwanego, obejmującego swym zakresem wierzytelność upadłościową,

- art. 144 ust. 1 i ust. 2 p.u. w zw. z art. 325 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie skutkujące orzeczeniem o zwrocie spełnionego świadczenia (roszczenia restytucyjnego) od syndyka masy upadłości, a nie od upadłego, w sytuacji gdy syndyk jest stroną w znaczeniu formalnym i działa w imieniu własnym, lecz na rzecz upadłego, a upadły jest stroną w znaczeniu materialnoprawnym,

- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie podstawy prawnej rozstrzygnięcia w procesie co do wniosku restytucyjnego, obejmującego swym zakresem wierzytelność upadłościową, z pominięciem trybu dochodzenia wierzytelności upadłościowych określonego ustawą z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe oraz niewyjaśnienie motywów i podstawy zasądzenia zwrotu spełnionego świadczenia (roszczenia restytucyjnego) wobec syndyka masy upadłości. Z uwagi na powyższe zarzuty powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego oraz zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398³ § pkt 2 k.p.c., skargę kasacyjną strona może oprzeć na podstawie naruszenia przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Artykuł 328 § 2 k.p.c. określa elementy uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji. Przepis ten poprzez art. 391 § 1 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie do uzasadnień wyroków sądu drugiej instancji. Mimo że, uzasadnienie wyroku jest sporządzane dopiero po wydaniu wyroku w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że podstawę skargi kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., można wyjątkowo oprzeć na zarzucie naruszenia przez sąd drugiej instancji art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., a mianowicie wtedy, gdy z powodu istotnych braków w uzasadnieniu zaskarżone orzeczenie może nie poddawać się kontroli kasacyjnej, a tym samym wady orzeczenia mogą mieć istotny wpływ na wynik sprawy (por. orzeczenia: z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 460/98, OSNC 2000, nr 5, poz. 100, z dnia 25 października 2000 r., IV CKN 142/00, nie publ., z dnia 18 kwietnia 1997 r., I PKN 97/97, OSNAPiUS 1998, nr 4, poz. 121). Stanowisko to podziela Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną.

Uogólniając, zgodnie z art. 328 § 2 k.p.c., w uzasadnieniu wyroku sąd powinien wskazać podstawę faktyczną oraz prawną swojego orzeczenia. Podstawa faktyczna powinna obejmować wszystkie istotne okoliczności (fakty) dla rozstrzygnięcia o konkretnym żądaniu, o którym orzekł sąd w wyroku, a podstawa prawna powinna wskazywać zastosowane do oceny tego żądania w ustalonym stanie faktycznym przepisy prawa materialnego lub procesowego wraz z ich wykładnią.

W odniesieniu do uzasadnienia wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną zawiera ono elementy wymienione w art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w części dotyczącej rozstrzygnięć, o których Sąd Okręgowy orzekł w punktach pierwszym i drugim tego wyroku, tj. o zasadności rozpoznanej apelacji oraz rozstrzygnięciach o kosztach postępowania. Nie dotyczy to jednak rozstrzygnięcia zawartego w punkcie trzecim tego wyroku o wniosku restytucyjnym zgłoszonym przez stronę pozwaną. W tym zakresie uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego ogranicza się do wskazania ogólnej kwoty, jaką w trakcie postępowania zapłaciła strona pozwana na rzecz strony powodowej na podstawie prawomocnego wyroku

Sądu pierwszej instancji, który uprawomocnił się po wydaniu w sprawie poprzedniego wyroku Sądu Okręgowego zaskarżonego następnie skargą kasacyjną do Sądu Najwyższego. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika, jaką część z ogólnie zapłaconej kwoty stanowiły: należność główna wraz z odsetkami, a jaką koszty sądowe oraz czy w odniesieniu do każdej z tych części można orzec o jej zwrocie w ramach określonych przepisem art. 415 k.p.c. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego wskazano jako podstawę prawną uwzględnienia wniosku restytucyjnego art. 415 zd. 1 k.p.c., który w myśl stanowiska Sądu Najwyższego (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 r., II PZP 1/12, OSNP 2013, nr 5-6, poz. 49) nie stanowi materialnoprawnej podstawy roszczenia o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia. Ograniczając się do wskazania tylko wyżej powołanej podstawy prawnej, Sąd drugiej instancji pominął wskazania właściwych przepisów prawa materialnego do oceny zasadności zgłoszonego wniosku restytucyjnego, a w konsekwencji dokonania także ich wykładni i subsumpcji ustalonego stanu faktycznego pod właściwe normy materialnoprawne z uwzględnieniem okoliczności, że w trakcie postępowania sądowego doszło do spełnienia świadczenia objętego wnioskiem restytucyjnym na rzecz strony powodowej, w odniesieniu do której ogłoszono następnie upadłość likwidacyjną.

Skutkiem tych uchybień Sądu drugiej instancji, dotyczących uzasadnienia zaskarżonego wyroku, jest to, że Sąd Najwyższy, oceniając zasadność pozostałych zarzutów - poza zarzutem naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. - podniesionych w skardze kasacyjnej, nie mógł dokonać kontroli prawidłowości oceny prawnej rozstrzygnięcia Sądu drugiej instancji o wniosku restytucyjnym zgłoszonym przez stronę pozwaną, gdyż taka ocena nie została w tym uzasadnieniu przedstawiona. Rola Sądu Najwyższego zostałaby więc sprowadzona do konieczności dokonania samodzielnej, pełnej oceny wszystkich kwestii prawnych podniesionych w ramach pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej, a nie kontroli zasadności stanowiska Sądu drugiej instancji. Z tych względów zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia wyroku nieopowiadającego wymaganiom tego przepisu w zakresie odnoszącym się do rozstrzygnięcia o wniosku restytucyjnym strony pozwanej zawartym w punkcie

trzecim zaskarżonego wyroku, był więc uzasadniony. Z uwagi bowiem na istotne braki uzasadnienia nie była możliwa kontrola kasacyjna zaskarżonego wyroku w tej części.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w punkcie trzecim - dotyczącym wniosku restytucyjnego - i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (pkt 1).

Ponieważ skargą kasacyjną został zaskarżony cały wyrok, a więc także w części obejmującej rozstrzygnięcia zawarte punktach pierwszym i drugim (rozstrzygające o zasadności apelacji strony pozwanej oraz o kosztach postępowania), a w skardze kasacyjnej nie podniesiono żadnych zarzutów zmierzających do zakwestionowania zasadności tych rozstrzygnięć, to w tym zakresie skarga kasacyjna jako bezzasadna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. (pkt 2).

O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. (pkt 3).

jw